

tömjénezzék emberi-szódat.
Addig hagyd nekünk csak emelni
a tisztelet márvány obeliszkjén
magadat,
míg nyújtózó emberi vágygal elérünk,
míg szeretetünk körülsimogathat.
Engedd, hogy olvashatva tekintetedben,
mindig tudjuk:
anya szült sanyarú emberi létre,
mindent-látóvá emberi hittel cserepedtél,
harcodban emberi bátorság vezetett,
s nem akard a szentek glóriáját,
Mindenhatóvá nem tettek az évek.

Már közülünk, kik a völgyek ölére szorultan,
a bimbós hajnali fényben dühös darazsakként
nap mint nap utcára rajzunk,
kevesen állhattak szemtől-szembe Veled.
Mi itt most mindennapi életet élünk:
születünk, megharcoljuk kis harcainkat.
Lenézve ránk ezernyi másod,
látod, ki vagy nekünk száz év után:
mondd, hogy csak ennyit volt vágyad elérni,
hogy eddig, s ne tovább,
mert így maradhatsz meg minékünk,
bennünk, értünk, tevőkért,
élőnek, igaznak.

Boros Sándor

Lenin a kulturális forradalom objektív szükségyszerűségéről

A szocialista társadalom kialakítása és fejlődése során érvényesülő új törvényszerűségek elméleti elemzése Lenin tudományos tevékenységének kiemelkedő jelentőségű eredménye – amely lehetővé tette az SzKP és más kommunista pártok számára, hogy az objektív történelmi szükségyszerűségek ismeretében szervezzék és irányítsák a munkásosztály és a dolgozó nép harcát – s ezzel az építő munka sikereinek egyik alapvető tényezőjévé vált.

A politikai és a gazdasági élet területén kibontakozó új folyamatok elemzésével együtt Lenin nagy figyelmet szentel a szellemi élet, a kultúra forradalmi átalakulásának.

Marx és Engels a tudományos kommunizmus elméletét megalapozva a kultúrára vonatkozóan arra a következtetésre jutottak, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet során elkerülhetetlen „az emberek tömeges megváltoztatása” a bekövetkező politikai és gazdasági átalakulás talaján.

Különböző műveikben egyaránt az a nézet tükröződik, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában a kulturális átalakulás fő iránya, célja, lényege – a társadalom tagjainak mindenoldalúan fejlett emberré való átalakulása.

A tudományos kommunizmus megalapozóinak következtetéseit a jövőbeni kulturális átalakulásra vonatkozóan a NOSzF után a Szovjetunióban kibontakozott kulturális fejlődés igazolta.

A NOSzF győzelme következtében megindult társadalmi átalakulás gyakorlata azonban számos új problémát vetett fel, amelynek elméleti megoldása és szervezeti megvalósítása az új kultúra kialakulásának következményévé vált. A gyakorlat talaján a kultúra forradalmi átalakulására vonatkozó általános tételek szükségszerűen konkretizálódtak és új tételekkel gazdagodtak. Csak a gyakorlati megvalósítás során tárult fel a kultúra átalakulásának egész bonyolultsága, minden nehézsége, a szocialista építés más folyamataival való kölcsönös összefüggése, rajzolódtak ki az új kultúra kialakulásának törvényszerűségei, jellemző vonásai, mutatkozott meg e folyamat teljes konkrét gazdagsága. Ezért a Szovjetunió tapasztalata az új kultúra kialakulása terén világtörténelmi jelentőségű: a Szovjetunióban megkezdődött építő munkában nyilvánultak meg először a valóságban a kulturális átalakulás általános törvényszerűségei, ez a tapasztalat tette lehetővé és szükségessé a korábbi tételek továbbfejlesztését, a kulturális forradalom összefüggő elméletének kidolgozását. Ezt a feladatot a győztes oroszországi proletárforradalom és a szocialista építés vezető és irányító ereje: a SzKP és annak vezére Lenin oldotta meg.

A „kulturális forradalom” kategóriáját, mint az átmenet kulturális átalakulásának egészét összefoglaló és tükröző kategóriát Lenin dolgozta ki és töltötte meg konkrét tartalommal. E feladat újszerűségére, alkotó megközelítésének szükségességére Lenin már a szocialista építőmunka legelején felhívta a figyelmet: „Erről a kérdéstről írt sok szocialista, de nem emlékszem egyetlen egy olyan szocialistának egyetlen egy olyan véleményére sem, amely az eljövendő szocialista társadalommal kapcsolatban rámutatna arra, hogy milyen konkrét gyakorlati nehézségekkel találja magát szembe a hatalomra jutott munkásosztály, amikor azt a feladatot tűzi ki maga elé, hogy a kapitalizmus által gazdagon felhalmozott kultúrát, tudást és technikát, amelyre nekünk történelmileg elkerülhetetlenül szükségünk van, teljes egészében a kapitalizmus fegyveréből a szocializmus fegyverévé változtassa...”

Gyakorlatilag fogtunk hozzá az eddig elvontan, elméletileg kitűzött feladatok megvalósításához.” (1)

Ebből a helyzetből következik a kultúrforradalom lenini megközelítésének az a jellemző vonása, hogy a kérdéseket nemcsak elvont – elméleti vonatkozásban vizsgálja, mint a jövő perspektíváit, hanem úgy is, mint a győztes szocialista forradalom talaján megoldandó gyakorlati feladatokat: a gyakorlati intézkedések kidolgozása és a kulturális átalakulás törvényszerűségeinek elméleti feltárása szorosan összefonódik. Ennek megfelelően mélyebb megalapozást nyert a kultúrforradalom és a társadalom más területein végbemenő átalakulás kölcsönös kapcsolata, kölcsönhatása, konkrét kidolgozást nyernek a kulturális átalakulás útjai, módszerei.

A kommunizmusba való átmenet kulturális átalakulásának lényegét, irányát, végső célját illetően a kultúrforradalom lenini elmélete teljes mértékben a marxi koncepcióra épül, megőrzi és folytatja annak alapvető vonalát. A cél – a töme-

gek öntevékenysége, minden ember alkotó aktivitása a társadalmi viszonyok formálásának, a munkának, az irányításnak a területén, mert csak ezáltal biztosítható a társadalmi haladás meggyorsítása. A tömegek kultúrája – képességeik, ismereteik, készségeik mindenoldalú kifejlődése – az öntevékenység, az alkotó aktivitás feltétele, forrása. Lenin elméleti munkáiban és nyilvános szereplései és szervező munkájában mindig következetesen érvényesítette azt a felismerést, hogy a társadalmi haladás meggyorsításának alapja a dolgozó tömegekben szunnyadó alkotó energiák felébresztése. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy ezek az energiák csak akkor képesek alkotó feladatok megoldására, ha az emberiség történelmileg felhalmozott erőinek és képességeinek, a birtokában működnek. A történelmi feladat a győztes proletárforradalom talaján tehát a társadalmi haladás két hatalmas forrásának – a tömegek energiáinak és a kultúrában felhalmozott emberi erőknél – az összekapcsolásával biztosítani a kommunizmus felé való gyorsütemű előrehaladást.

Figyelemre méltó, hogy ez a gondolat a NOSzF-t követő hetekben és hónapokban Lenin beszédeinek és cikkeinek egyik állandó visszatérő motívuma.

„A szocializmust nem lehet felülről jövő rendeletekkel megteremteni. A szocializmus szellemétől távol áll a hivatalos bürokratikus gépiesség; az eleven, az alkotó szocializmus maguknak a néptömegeknek alkotása, ... A tömegek eleven alkotóereje – ez az új társadalom döntő tényezője.”(2) hangsúlyozza az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság 1917. november 4-i ülésén. Ugyanakkor még november folyamán intézkedik, hogy a Pétervári Nyilvános Könyvtár munkájában alapvető változtatásokat eszközöljenek, biztosítva a műveltség e legfőbb forrásának megnyitását a dolgozók előtt.

Az utasítás bevezető mondata rámutat a művelődési intézkedések tágabb társadalmi összefüggéseire: „Ahhoz, hogy értelmesen, tudatosan és sikeresen vehessünk részt a forradalomban, tanulni kell.”(3)

1917 decemberében, a szovjethatalom megszilárdításáért folyó kiélezett politikai harc közepette Lenin cikket írt „Hogyan szervezzük a versenyt?” címmel, hogy a párt és a munkásosztály figyelmét a forradalom előtt álló olyan új feladatokra fordítsa, mint a dolgozók öntevékenységének, kezdeményezőképességének, az új társadalom építésében megnyilatkozó aktivitásának kibontakoztatása a versenyben, tehetséges munkások és parasztok vezető munkakörökbe való kiemelése. A szocialista forradalom életerejét, legyőzhetetlenségét abban látia, hogy „egy új élet önálló teremtésének útjára vezeti a dolgozókat”(4), hogy a történelemben először teszi lehetővé, „hogy valóban a dolgozók többségét vonják be az olyan munkába, ahol megmutatják, hogy mit tudnak, ahol kifejleszthetik képességeiket, ahol megnyilvánulhatnak azok a tehetségek, amelyek a népben, e frissen buzógó forrásban megvannak.”(5)

A verseny szervezésének feladata – a dolgozók öntevékenységének, alkotó aktivitásának kibontakoztatása, melynek egyik biztosítékát a munkásoknak a művelődés területén tanúsított igyekezete jelenti, annak felismerése, hogy a feladat megoldásához szükségük van a tudásra.

1918 tavaszán – a szovjethatalom építő feladatait felvázolva – Lenin a szocialista forradalom egyik specifikus vonásaként jellemzi a legszélesebb dolgozó tömegek öntevékenységének igénylését.

„Az ilyen forradalmat csak a lakosság többségének, mindenek előtt a dolgozók többségének önálló történelmi alkotó munkája valósíthatja meg sikeresen.”(6)

Az alapvető gazdasági feladatot a munka termelékenységének emelésében jelölve meg Lenin rámutat, hogy ez a tömegek műveltségi és kulturális színvonalának emelését, az új munkafegyelem megszilárdulását, a munkához való új viszony kialakulását feltételezi.

A gazdasági feladatok csak a korszerű tudomány és technika vívmányainak talaján oldhatók meg. A dolgozók alkotó részvétele a termelési feladatok megoldásában a kapitalizmusban kialakult kultúrájuk gyökeres átalakítását követeli. A párt második programjának tervezetén dolgozva, amely a győztes proletárforradalom talajáról határozza meg a párt célkitűzéseit, Lenin javasolja, hogy foglalják programba a dolgozók öntevékenységének mindenirányú növelésének feladatát. Még ugyanabban a részben kifejezést nyert azonban az is, hogy a programban megjelölt célkitűzések elérése „megköveteli, hogy kitartó munkával felvilágosítsuk a tömegeket és emeljük kulturális színvonalukat”.(7)

Lenin forradalom utáni munkássága arról tanúskodik, hogy a dolgozók öntevékenységének kibontakoztatását az átmenet igen fontos törvényszerűségének tartotta és mindenképpen ösztönözte. Számára azonban világos volt, hogy a dolgozók legszélesebb tömegei, minden egyes munkás és paraszt a kapitalizmusban nem fejlesztheti ki magában az alkotó aktivitáshoz szükséges tudást, képességeket, öntudatot. Ezért miután a forradalom ledöntötte a dolgozók öntevékenységének külső korlátait – a burzsoá államot és a termelőeszközök magántulajdonát – az alkotó aktivitás belső előfeltételeinek megteremtése: a dolgozók kultúrájának megteremtése válik halaszthatatlan feladattá.

A tömegek alkotó tevékenységének kibontakoztatása ezért kapcsolódik össze öntudatuk és műveltségük színvonalának emelésével, a tanulással. Ez a tanulás nem redukálódik a hagyományos kulturális felvilágosító munka kereteire, hanem magának a forradalmi átalakító tevékenységnek a folyamatában történik, ez a tevékenység az alapja a régi előítéletek és közömbösség leküzdésének, új energiák, tapasztalatok, képességek keletkezésének. A lakosság tömegei kulturális felemelkedésének ezt az útját a forradalom alakította ki, ezért a régi burzsoá „művelődés” szakemberei ezt képtelenek meglátni és a forradalomban a kultúra pusztulását, nem pedig új kultúra születését látják.

A dolgozók tömegeinek műveltségi színvonala és az új társadalom építésében tőlük igényelt öntevékenység közötti ellentmondás az egész átalakulás leglényegesebb kérdését veti fel. Egyrészt: az új társadalmat maguk a dolgozó tömegek hozzák létre, akiknek az alkotó munkája csak a műveltség, az öntudat, az öntevékenységre való képesség megfelelő fejlettsége mellett lehet eredményes. Másrészt: a kapitalizmus sohasem biztosítja az elnyomottak egész tömegének a tudomány és technika színvonalával összhangban lévő, a társadalmi folyamatok megértéséhez, a hozzájuk való kritikus viszony kialakításához szükséges műveltséget. Minden illúzió, amely a tőkés társadalmon belüli kulturális nevelődés lehetőségeit felnagyítja, túlértékeli, csak akadályozza a munkásosztályt történelmi feladatának teljesítésében.

A valóságos megoldást Lenin mutatta meg azzal, hogy feltárta a tömegek és az élcapat szerepét a forradalmi átalakulásban és az új társadalom építésé-

ben. A munkásosztály pártja, a „forradalmi kisebbség” már a kapitalizmusban képes felemelkedni a történelmi feladatok által kívánt kulturális, öntudati szintre, képes áttekinteni és kritikusan értékelni a kor, az osztályviszonyok, az osztályharc összefüggéseit, elsajátítani a tudományok és a kultúra más elemeinek legfőbb eredményeit. A legszélesebb tömegek aktív cselekvését a forradalomban és az új társadalom építése során ez a „parancsnoki kar” készíti elő és irányítja a korszerű kultúra eredményeire támaszkodva. A párt vezetésével vívott forradalmi tömegharc eredményeként megváltoznak a hatalmi és tulajdonviszonyok – lehetőség nyílik valamennyi dolgozó bevonására az új társadalom alkotásába, irányításába. Ezen a forradalom által létrehozott új talajon válik lehetővé és szükségesszerűvé az **egész** tömeg műveltségi színvonalának, öntudatának gyökeres átalakítása, az élcsapat színvonalához való közelítése, majd annak elérése. A korszerű műveltség birtokában képes a társadalom minden tagja alkotó módon résztvenni a társadalom előtt álló feladatok megoldásában. A társadalmi és a kulturális átalakulás összefüggésének lenini értelmezése gyökeresen különbözőt a nyugat-európai szociáldemokrata pártokban elterjedt revizionista felfogástól, amely abból kiindulva, hogy a szocializmus művelt és szabad emberek társadalma, amelyben a társadalom minden tagja alkotó módon vesz részt a közös feladatok megoldásában, arra a következtetésre jutott, hogy a szocializmusba való átmenet csak akkor lehetséges, ha a munkásosztály **tömegeiben** már a kapitalizmusban kialakult egy „meghatározott kulturális színvonal”. A szocializmus által igényelt kulturális fejlettség és a kapitalizmusban elért tényleges színvonal absztrakt szembeállítás a konkrét történelmi körülmények figyelmen kívül hagyásával (elsősorban a proletáriátus kapitalizmusbeli létfeltételei, az uralkodó kultúra burzsoá jellege, továbbá a proletáriátus osztályharca és forradalmi pártjának szerepe) gyökeresen hibás és a munkásosztály alapvető érdekeit tagadó politikai irányvonal „megalapozását” szolgálta. Ha a szocializmusba való átmenet alapvető feltétele a tömegek „kulturális érettsége”, akkor a szocializmusért folyó harc központi feladata a tömegek kulturális felvilágosítása, nevelése a kapitalizmuson **belül**, nem pedig a kapitalizmus megdöntésére irányuló osztályharc szervezése. A „kulturális érettség” elmélete lényegében a kapitalizmus fennmaradását segítette elő azáltal, hogy gátolta a kapitalizmus megdöntésére irányuló proletár osztályharc kibontakozását. Lenin leleplezve a „kulturális érettség” elméletének opportunista lényegét rámutatott, hogy a kapitalizmus keretein belül a munkásosztály és a dolgozó tömegek számára lehetetlen elérni a szocializmushoz szükséges kulturális színvonalat.

Kautsky opportunistá, a burzsoá demokráciát idealizáló nézeteivel vitatkozva mutat rá Lenin: „Nem lehet egyenlőség a kizsákmányolók között – akik nemzedékek hosszú során át kiváltak mind képzettségük, mind gazdag életmódjuk és jártasságuk révén – és a kizsákmányoltak között, akiknek tömege még a leghaladottabb és legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is elnyomott, elmaradott, tudatlan, megfélemlített és szétforgácsolt.”(8)

Ennek a helyzetnek a megszüntetése csak a burzsoázia politikai, gazdasági és ideológiai uralmának felszámolásával lehetséges. Az átalakulás nem a „kulturális színvonalon kezdődik, hanem a hatalom és a tulajdon forradalmi megváltoztatásával, s ezáltal a kulturális átalakulás előfeltételeinek megteremtésével.

„Ha a szocializmus megteremtéséhez meghatározott kulturális színvonalra van szükség... – írja Lenin Szuhanov opportunistáé nézeteivel polemizálva – akkor miért nem szabad nekünk azzal kezdeni, hogy előbb forradalmi úton kivijuk a meghatározott színvonal előfeltételeit.”(9)

Az átalakulás lenini koncepciója szerint a tömegek „kulturális érettsége” nem elengedhetetlen feltétele a szocializmusra való átmenetnek. Ha forradalmi válság érik meg és a munkásosztálynak van szervezett élcsapata, amely képes a tömegeket a kapitalizmus megdöntésére lelkesíteni, szervezni és vezetni, akkor a szocializmus felé való előrehaladás biztosított. Ez nem jelenti a munkásosztály és a dolgozó tömegek kulturális erői jelentőségének lebecsülését az új társadalom építésében, ellenkezőleg, ezek szűségi-szerűségéből indul ki, de ezen erők kialakulását *csak* a győztes proletárforradalom talaján, a munkásosztály kommunista pártjának vezetésével tartja lehetségesnek. Ez az egyetlen reális út a dolgozók és az igazi kultúra kapitalizmusban kialakult elidegenedésének leküzdéséhez, a társadalom minden tagja számára az alkotó munkában való aktív részvételhez szükséges kulturális fejlettség eléréséhez. Lenin ismételt hangsúlyozza, hogy ez a cél nem érhető el rövid idő alatt, megvalósításához „egész forradalomra, a nagy néptömegek kulturális fejlődésének egész időszakára van szükség... Külön történelmi korszak lesz ez, s nem érhetjük el célunkat, ha nem futjuk be ezt a történelmi korszakot.”(10)

Az egész történelmi korszak végső célját Lenin a társadalom osztályokra tagozódásának megszűntetésében, a társadalom minden tagja jólétének és mindentelődő fejlődésének biztosításában határozza meg.

Az egész átalakulás távlati célját, lényegi tendenciáját abban látja, hogy valósággá válik az átmenet az emberek szakmai korlátoltságától, egyoldalúságától, a „részegyéntől” „arra, hogy” **minden irányban fejlett és minden irányban iskolázott** embereket, olyan emberek neveljenek, tanítsanak és képezzenek ki, akik **mindenhez értenek**. A kommunizmus effelé a cél felé halad, effelé a cél felé kell haladnia és **el is fogja érni ezt a célt**, de sok-sok év múlva. Ha valaki ma kísérletet tesz arra, hogy gyakorlatilag elébe vágjon a teljesen kifejlődött, teljesen megszilárdult és kialakult, teljesen kibontakozott és megérett kommunizmus e jövődő eredményeinek, akkor ez annyi, mintha egy négyéves gyereket akarna felsőbb matematikára tanítani.”(11)

Teljes mértékben megőrizve tehát a marxi koncepciót a kommunizmusba való átmenet kulturális átalakulásának végső céljára és lényegére vonatkozóan, és összevetve ezeket a kapitalizmusban elért tényleges kulturális fejlettséggel, Lenin kimutatja e célok azonnali realizálásának lehetetlenségét, rámutat, hogy megvalósításukhoz egész történelmi korszak szükséges, amelynek első szakasza a proletárforradalom győzelmeivel megkezdődött. A kulturális átalakulás elmélete nála nem a távlati célok absztrakt vizsgálata, hanem a ténylegesen megindult folyamat elemzése, törvényszerűségeinek feltárása. Az a feladat, hogy feltárjuk a perspektívikus célok gyakorlati realizálásának mechanizmusát, mert – amint erre Lenin rámutatott – ezt a munkát a szocialista elmélet még nem végezte el.

A tényleges történelmi átalakulás talaján teljesebben és konkrétan tárul fel a kultúrforradalom objektív szükségessége, mint a szocialista forradalom előtt álló gazdasági és politikai feladatok megoldásának feltétele.

A kommunizmusnak megfelelő anyagi-műszaki bázis létrehozása, a népgazdaság valamennyi ágának a legmodernebb technika alapjára való helyezése, a terme-

lési folyamat egészének a modern tudományok alapján való megszervezése, a termelékenység kapitalizmusnál magasabb színvonalának elérése – a politikai hatalom megragadása után kerül a társadalmi átalakulás napirendjére. Mindezek gyökeresen változást követelnek a termelőerő személyi tényezőjében, a közvetlen termelők kultúrájában is. Fokozott erővel jelentkezett ez a szükséglet Szovjet-Oroszországban, ahol a termelés technikai bázisának és a munkások és parasztok képzettségének színvonala még a nyugat-európai tőkés országok színvonalától is elmaradt. A termelési feladatok gyakorlati megoldása megköveteli a dolgozók új munkafegyelmének, a munkához való új viszonyának kialakítását is. Ez évszázados tradíciók, előítéletek, pszichikus beidegződések megváltoztatását, a munka új ösztönzésének kialakítását teszi szükségessé. A termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével teljesen új helyzet állt elő: a kizsákmányolók számára végzett munka helyett a munkások és parasztok a történelemben először kezdtek el saját magukra és saját társadalmukra dolgozni. Ez az új helyzet azonban nem tükröződik azonnal és automatikusan a tömegek munkához való viszonyában. Megnehezíti ezt a szokásokon és előítéleteken kívül az is, hogy a közvetlen termelőknek a munkával való belső azonosulása számos más tényezőtől is függ, mint pl. a munka technikai-technológiai körülményei, a munka jellege, a munka szervezete stb. amelyek nem változnak meg azonnal a politikai fordulat után. A termelőeszközök szocialista tulajdonának talaján kialakuló munkafegyelemről az első tapasztalatok a Szovjetunióban születtek, a szovjet kommunistáknak kellett ezt a feladatot először megoldaniuk. Ezért kísértc Lenin olyan nagy figyelemmel az „emberek átalakulásának” ezt az oldalát, kezdeményezte ő maga a szocialista versenyt, mint a munka új ösztönzésének egyik formáját és üdvözölte a munkásoknak a szubbotnyikok szervezésére irányuló kezdeményezését, mert ebben a munkához való viszonyban bekövetkező fordulat csiráját látta.

A mezőgazdasági termelés modern technikai alapokra helyezése, a mezőgazdasági munka magas termelékenységének biztosítása, a falusi lakosság új módon való megszervezése még az iparnál is élesebben veti fel a lakosság kulturális színvonalának felemelését, új fegyelmének kialakítását.

A lakosság nem-proletár rétegeinek átnevelése, történelmileg kialakult szokásainak, ingadozásának, egoizmusának átalakítása, a szocialista építés feladatának megoldásába való aktív bevonása – a kulturális forradalom egyik lényeges problémájává teszi a lakosság egyes rétegeinek differenciált megközelítését. Különösen élesen jelentkezett ez az igény egy olyan sokszektorú gazdasággal és azon alapuló igen tagolt társadalmi struktúrával rendelkező országban, mint amilyen Oroszország volt. A termelés és a kultúra objektív összefüggése tükröződik abban, hogy a munkások műveltségi színvonalának emelése, a parasztság körében végzett kulturális munka, az értelmiség aktivizálása és átnevelése – éppen a gazdasági építőmunka szükségleteiként kerülnek a SzKP politikájának napirendjére, hogy Lenin a kulturális munka gazdasági célját hangsúlyozta és magát a kultúrforradalom kategóriáját is először az egyik alapvető gazdasági feladattal: a mezőgazdaság szövetkezetesítésével kapcsolatban használja.

Másrészt a tömegek új kultúrájának kialakítását követelte a társadalom irányításának új szovjet szervezete is. A proletárdiktatúra rendszere arra az elvre épül, hogy a munkások és parasztok minden szinten közvetlenül kapcsolódjanak be a termelés ellenőrzésébe és irányításába, a közügyek eldöntésébe és intézésébe, az

állam irányításába. A szovjet rendszer megteremtette a társadalom új irányításának szervezeti, jogi kereteit. Az irányító munka tényleges gyakorlata azonban arról tanúskodott, hogy a munkás-paraszt tömegeknek az állam irányításában való részvételét gátolja az a műveltségbeli és ideológiai színvonal, amely a kapitalizmus talaján alakult ki bennük. A szovjetek tevékenységének alig másfél éves tapasztalata arra indítja Lenint, hogy ezt a kérdést – mint a politikai élet egyik legfontosabb problémáját – a VIII. pártkongresszuson tárja a párt elé: azt, hogy a dolgozó tömegek a közigazgatásban részt tudjanak venni mindeddig nem értük el, mert a törvényeken kívül van műveltségi színvonal is... Ez az alacsony kulturális színvonal idézi elő azt, hogy a szovjetek, amelyek programjuk értelmében a dolgozók útján intézett közigazgatás szervei, a valóságban olyan szervezetek, amelyek a közigazgatást a dolgozók számára a proletáriátus előrehaladott rétege útján, nem pedig a dolgozó tömegek útján intézik.”(12)

Amikor az irányításhoz szükséges kultúráról van szó, akkor ez – amint más összefüggésekből nyilvánvaló – nem korlátozódik csupán az iskolai képzés során szerzett ismeretekre, hanem magába foglalja az ember világnézeti, politikai, erkölcsi fejlettségét, a társadalom közös ügyeiről való önálló véleményalkotás képességét, a közügyek intézéséhez szükséges készségeket is.

A termelés és a politikai élet által a dolgozók kultúráltsága iránt támasztott új szükségletek különösen élesen megnyilvánultak, amikor a katonai feladatok sikeres megoldása után a gazdasági építés és az új társadalmi szervezet hatékony és demokratikus irányításának problémái kerültek előtérbe.

Lenin 1922-23 folyamán ismételten hangsúlyozza azt a felismerést, hogy a szocialista építés gazdasági és politikai feladatainak sikeres megoldása a kulturális munka fokozását követeli meg. A XI. pártkongresszus beszámolójához készített vázlatában így jellemzi a kialakult helyzetet: „Eltérés a megkezdett feladatok nagysága és anyagi és kulturális nyomorúság között... A NÉP gazdaságilag és politikailag teljesen biztosítja számunkra azt a lehetőséget, hogy felépítsük a szocialista gazdaság alapját. „Csak” a proletáriátus és élcsapata kulturális erőin fordul meg a dolog”.(13)

Utolsó cikkeiben (Naplójegyzetek, A szövetkezetekről, Forradalmunkról, Inkább kevesebbet, de jobban.) a kulturális feladatokra hívja fel a párt figyelmét, a szocialista építés szükségleteiből bizonyítja a kultúra minőségi átalakulásának – a kulturális forradalomnak – az objektív szükségszerűségét.

„Kénytelenek vagyunk elismerni, – írja – hogy a szocializmusra vonatkozó egész álláspontunk gyökeresen megváltozott. Ez a gyökeres változás abban áll, hogy azelőtt a súlypontot a politikai harcra, a forradalomra, a hatalom meghódítására, stb. helyeztük és erre is kellett helyeznünk, most viszont a helyzet annyira megváltozott, hogy a súlypontot a békés, szervező, „kulturális” munkára kell áthelyeznünk.”(14)

Amint látjuk a kultúrforradalom objektív szükségszerűségének feltárása Lenin elméleti tevékenységében a termelés, a politika és a kultúra kölcsönös összefüggésének elemzéséből következik, annak felismerésén nyugszik, hogy a kultúra nemcsak tükrözi a termelés, a politika hatásait, hanem egyben ki is szolgálja ezeket a területeket emberi képességekkel, ismeretekkel, készségekkel, biztosítja ezeken keresztül az említett területek előrehaladó fejlődését szolgáló emberi tevékenység feltételeit.

A kultúra forradalmi átalakulása a dolgozók építő munkájának eredményesebb tétele érdekében szükségszerű. Ezért hangsúlyozza Lenin, hogy a szocializmus magasabb követelményeket támaszt a kultúrával szemben, mint a burzsoá Nyugat-Európa. A tanulást össze kell kapcsolni a gyakorlati tevékenységgel, úgy kell tanulni, hogy „a tudás valóban a vérünkbe menjen át, hogy teljes mértékben és igazán mindennapi életünk alkotórészévé váljon.”(15)

A kulturális átalakulás konkrét oroszországi programjának kidolgozása során Lenin rámutatott azokra a sajátosságokra, amelyek az oroszországi helyzetből következtek és a kultúrforradalom feladatait sajátosították. A Szovjetunióban első ízben megkezdődött szocialista fejlődés gyakorlati tapasztalatainak elemzése és az ebből levont következtetések ugyanakkor kimutatták azt is, ami nemcsak oroszországi sajátosság, hanem közös minden olyan ország kultúrájának fejlődésében, amely a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet útjára lép. Általános érvényű mindenekelőtt az, hogy a kapitalizmusban – nemcsak Oroszországban, hanem a legműveltebb burzsoá demokratikus köztársaságokban sem – a kizsákmányolt és elnyomott tömegek nem tudják magukban kifejleszteni mindazokat a kulturális erőket, amelyeket az új társadalom viszonyai között kibontakozó tevékenységükhöz szükségesek. Ezért objektíve szükségszerű – nemcsak Oroszországban, hanem minden országban, ahol győzött a proletárforradalom – a kultúra forradalmi átalakulása, amelynek lényege: a társadalom minden tagja kulturális erőinek olyan fokra fejlesztése, hogy öntevékenyen, alkotó módon tudjon résztvenni a társadalom előtt álló feladatok megoldásában. E cél gyakorlati realizálásához szükséges összes feltételek megteremtése és ezek hatásának minden egyes dolgozó tevékenységében való visszatükrözése hosszú időt követel, egész történelmi korszakot ölel fel.

A kulturális átalakulás mindenoldalú elemzésével Lenin feltárta annak fő törvényszerűségeit, útjait és módszereit is, összefüggő és átfogó elméletté fejlesztve a tudományos kommunizmusnak a kultúrforradalomról szóló tanítását. Leninnek a kultúrforradalomra vonatkozó gondolatai egységes rendszert képeznek, melynek fókuszában a dolgozó ember öntevékenysége feltételeinek megteremtése áll, s valamennyi gyakorlati lépésnek ebbe az irányba kell hatnia.

Lenin nézeteinek elemzéséből tehát az a következtetés vonható le, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet egész időszakára vonatkoztatva a kulturális átalakulás lényege a dolgozó tömegek kultúrájától való elidegenültségének leküzdése, a társadalom minden tagja számára az öntevékenységhez, személyiségének mindenoldalú fejlődéséhez szükséges kulturális feltételek megteremtése.

JEGYZETEK

1. Lenin Művei 72. 418-419. oldal, – 2. Lenin Művei 26. 293. oldal, – 3. Lenin Művei 26. 341. oldal, – 4. Lenin Művei 26. 424. oldal, – 5. Lenin Művei 26. 418. oldal, – 6. Lenin Művei 27. 235. oldal, – 7. Lenin Művei 29. 104. oldal, – 8. Lenin Művei 28. 257. oldal, – 9. Lenin Művei 33. 479. oldal 10. Lenin Művei 33. 470. oldal, – 11. Lenin Művei 31. 36. oldal, – 21. Lenin Művei 29. 178-179. oldal, – 13. Lenin Művei 33. 245. oldal, – 14. Lenin Művei 33. 474. oldal, – 15. Lenin Művei 33. 490. oldal